

WAT BEWEEGT TELERS OM BIOLOGISCH OF GEÏNTEGREERD TE GAAN TELEN?

Henri Prins en Bert Smit

De afgelopen jaren zijn steeds meer akker- en tuinbouwers overgestapt op biologische of geïntegreerde teelt. De meeste telers zijn echter terughoudender ten opzichte van een drastische omschakeling naar een meer milieuvriendelijke teeltwijze. Wat motiveert de ene en wat weerhoudt de andere teler om om te schakelen?

Uit onderzoek van IMAG, LEI en PPO blijkt dat er veel motieven meespelen bij de beslissing om de bedrijfsstrategie om te gooien en op een andere wijze het bedrijf voort te zetten. Deze motieven zijn onder te brengen in vier groepen: ideologische, teelttechnische, economische en sociaal/institutionele motieven. Ook blijkt dat een bepaald motief voor de ene boer een reden kan zijn om niet om te schakelen, terwijl datzelfde motief voor een ander juist reden is om wel om te schakelen. Dat hangt af van het beeld dat de ondernemer heeft op de richting waarin de landbouw in het algemeen en het eigen bedrijf in het bijzonder zich zouden moeten ontwikkelen. Hierbij zijn de innerlijke drive van de ondernemer en zijn afweging van risico's van cruciale en soms conflicterende betekenis.

Ideologische motieven

Als belangrijk motief van ondernemers voor omschakeling komt het ideologische motief naar voren. Vooral omschakelaars naar biologische landbouwmethoden noemen de liefde voor de natuur, de belangstelling voor natuurlijke processen en het streven naar gesloten kringlopen als belangrijke drijfveer voor omschakeling. Men streeft naar gezondheid voor mens, dier, plant en milieu. Denk daarbij aan evenwichtige natuurlijke groeiprocessen, aan het vermijden van allergische reacties op residuen van chemische middelen op groente en fruit, van mogelijke ongelukken met bestrijdingsmiddelen en van schade door chemische middelen aan de natuurlijke leefomgeving. Het staat omschakelaars sterk tegen om voor het behalen van zo hoog mogelijke opbrengsten zichzelf, de gewassen, de consumenten en de natuur aan gifstoffen bloot te stellen.

Teelttechnische motieven

Telers die niet omschakelen noemen vaak technische bezwaren als motief. Veel ondernemers zien geen mogelijkheden of geen noodzaak het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen te verlagen. Een moeilijker beheersbare onkruiddruk en de angst voor ziekten en plagen staan een overstap naar geïntegreerde of biologische teelt in de weg. Bij biologische landbouw komt daar de slechte beheersbaarheid van de mineralenvoorziening nog bij. Deze factoren verhogen de kans op lagere opbrengsten of zelfs misoogsten. In de akkerbouw en de groenteteelt is bovendien (soms veel) meer arbeidsinzet nodig. Ook stuit het werken met veel personeel, waarbij de rol van de boer van uitvoerder naar manager verschuift, een aantal telers tegen de borst.

Een derde technisch bezwaar is de aanpassing van het bouwplan. In een biologisch bouwplan worden vaak gewassen geteeld waarmee men geen of weinig ervaring heeft. Potentiële omschakelaars zien vaak op tegen teelt en verwerking van nieuwe gewassen omdat het vakmanschap, de arbeidsorganisatie en de afzetstructuur ontbreekt. Voor anderen daarentegen ligt hierin juist een uitdaging.

Economische motieven

Het economische rendement wordt zowel door omgeschakelde als door gangbare telers opgegeven als motief voor hun keuze.

Geïntegreerde telers verwachten over het algemeen geen hogere opbrengstprijzen voor hun producten, maar soms wel lagere kosten. Ook toekomstige hogere eisen van afnemers aan de productiewijze is voor sommige telers een motief om vroegtijdig om te schakelen. Bij omschakeling naar biologische teelt gelden over het algemeen wel hogere prijzen voor de producten op een duidelijk afgebakende afzetmarkt.

Ook boeren die niet omschakelen hebben daarvoor economische motieven. Zij zien risico's als lagere gewasopbrengsten, hogere arbeidsbehoefte, noodzakelijke investeringen en - bij biologische teelt - een lager inkomen tijdens de overgangperiode en marktonzekerheid als bedreigend. Omschakelaars hebben er vertrouwen in dat een milieuvriendelijkere teelt op termijn lonend zal zijn of nemen genoeg met een lager inkomen ten behoeve van andere doelen.

Institutionele en sociale motieven

Agrarische ondernemers nemen hun besluiten niet alleen op basis van overwegingen op het vlak van hun persoonlijke levensbeschouwing, de teelttechnische (on)mogelijkheden of de rentabiliteit, maar zij worden ook beïnvloed door allerlei krachten vanuit hun omgeving. Er zijn zelfs risico's op het sociale vlak. Door een kritische en soms bijna vijandige houding vanuit de omgeving kan een omschakelaar in een sociaal isolement terechtkomen. Veel steun vanuit vertrouwde agrarische netwerken heeft hij niet te verwachten. Voorlichters en leveranciers van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen nemen een afwerende houding aan vanwege angst voor omzetsdaling of risico's bij alternatieve landbouwmethoden. Ook van onderzoek en onderwijs gaat onvoldoende stimulans uit. Er wordt te weinig aandacht besteed aan denken in bedrijfsystemen als geheel, terwijl juist bij een biologische of geïntegreerde bedrijfsvoering een goed doordacht bedrijfssysteem zo belangrijk is. Correctiemiddelen zijn slechts spaarzaam aanwezig. De beschikbaarheid van praktische kennis en de synthese daarvan in een bedrijfssysteem vormen een knelpunt.

Omschakelen en risico

Teelttechnische en marktrisico's kunnen de continuïteit van het bedrijf bij omschakeling in gevaar brengen. De inschatting van de grootte van deze risico's door de ondernemer en zijn risicohouding bepalen voor een groot deel zijn bereidheid tot omschakelen. De persoonskenmerken van de ondernemer zijn meer doorslaggevend bij omschakeling dan de structuurkenmerken van zijn bedrijf.

Overigens tillen telers die reeds omgeschakeld zijn over het algemeen minder zwaar aan de genoemde risico's. Vanuit hun overtuiging zijn zij bereid bepaalde directe en sociale risico's te accepteren. Zij richten zich meer op de verlaging van risico's op lange termijn voor de mens, de natuur en het milieu. Van deze voorlopers gaat uiteindelijk ook een innoverende werking uit op de gangbare land- en tuinbouw. Blijkbaar verandert ook de risicoperceptie van gangbare telers door de successen van omschakelaars!

Meer informatie:

IMAG-rapport 2003-02: *Omschakelen naar geïntegreerde of biologische teelt; motieven, voorwaarden, risico's, mogelijke oplossingsrichtingen en de rol van de ondernemer*